

Daniela Rațiu

FRICA

Cu o prefață de
Vladimir Tismăneanu

R O M A N

Ediția a II-a

CARTIER POPULAR

Ana Pauker și mistica internaționalistă

de Vladimir Tismăneanu

În sângeroasa, spasmodică istorie a comunismului românesc, Ana Pauker a fost și rămâne una dintre cele mai controversate. Intrată în PCdR încă de la înființarea secțiunii române a Internaționalei Comuniste (Comintern), Hana Rabinsohn și-a legat destinul de acest detașament al bolșevismului global. A servit fără rezerve, cu deplin devotament acea mereu schimbătoare „linie generală” concepută și dictată de Statul-Major moscovit. Viziunea ei despre comunismul mondial era kremlinocentrică. A fost o combatantă care și-a interzis chiar și cel mai mic dubiu. Îndoiala era pentru acești zeloți drumul pierzaniei. Fundamentalismul politic bolșevic se substituia structurilor intelectuale originare. Mentalul militanților era maniheist și milenarist. Mistica bolșevică așeza Partidul pe jilțul papal al infailibilității. Ana s-a îndrăgostit de intelectualul burghez Marcel Pauker. Au devenit amândoi revoluționari de profesie. Ana l-a iubit și admirat pe cel care a devenit „tovarășul Luximin”. Erau înfocați într-o epocă marcată de incendii revoluționare. Nu vreau să răpesc aici nimic din acuratețea psihologică și din subtilitatea analitică a răscolitorului roman scris de Daniela Rațiu. Scriitoarea propune un exercițiu de comprehensiune. Ceva înrudit cu romanul lui Stefan Heym despre Karl Radek. Ori poate cu cărțile unor Victor Serge, Jorge Semprun, Danilo Kiș. Nu este un act de acuzare. Nici măcar cel care a eliminat-o din înalta nomenclatură și a stigmatizat-o drept „deviatoare de dreapta” în 1952, micul Stalin al României, Gheorghe Gheorghiu-Dej, nu a reușit să organizeze un proces împotriva ei.

Dacă există o tragedie a Anei Pauker, arată Daniela Rațiu, aceasta a fost una a comunismului global. Extincția flăcării Revoluției din Octombrie. Victoria contrarevoluției birocratice. Ana, Luximin, Elena Filipovici, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, David Fabian știa că stalinismul era o dictatură feroce. În niciun caz nu era visul internaționalist al bolșevismului primordial. Dar erau în egală măsură convinși că doar Uniunea Sovietică putea ține piept fascismului. Își raționalizau abdicările prin acest alibi. Ana era în închisoare în România când Marcel a fost arestat, interogat, condamnat și împușcat. Vestea a cutremurat-o, dar nu i-a zdruncinat încrederea în Uniunea Sovietică și în partid. Gheorghiu-Dej era și el în temniță, la Doftana, când aveau loc procesele-spectacol de la Moscova. Comparat cu Ana și Luximin, proletarul Dej era un nou-venit. Intrase în partid cu doar un an, poate doi, înaintea grevei de la Grivița. Avea o meserie, muncitor electrician, o practicasese înainte de a deveni revoluționar de profesie. Ana vorbea trei sau patru limbi străine. Dej a învățat o rusă rudimentară în închisoare de la deținuții de origine basarabeană și de la spionii sovietici din anturajul său. Aceștia din urmă aveau să fie vârful de lance al Securității în prima perioadă a dictaturii comuniste. Daniela Rațiu oferă în acest roman chei pentru înțelegerea incompatibilității dintre formula mentală a internaționaliștilor mistici gen Ana Pauker și Vasile Luca, pe de o parte, și aceea a grupului „autohton” condus de Dej. Mai precis, între stalinismul internaționalist și stalinismul național. Sigur, acestea sunt tipuri ideale, departajările nu sunt foarte precise. Dacă ne gândim la militanții precum Leonte Răutu și Gheorghe Stoica, realizăm că unii au reușit să navigheze dinspre primul spre cel de-al doilea grup. Cum se percepeau reciproc Ana și cel pe care ea îl alinta cu diminutivul Ghițuș? Ea simțise ostilitatea lui latentă, miroșise antisemitismul său atent camuflat. Știa că protectorii ei de la Moscova pierduseră teren în ultimii ani de viață ai lui Stalin. Dej, la rândul său, mima afecțiune și respect, timp în care o încondeia cum știa el mai bine în biroul generalisimului.

Aș vrea să amintesc aici dimensiunea **basarabeană** a subiectului. Ana era din Moldova „tradițională”, Marcel era regățean și el. Dar una din iubirile lui Marcel, și nu singura, era o înfocată militantă cominternistă Vanda Nicolschi (Sheiva Averbuch). A fost membră a Biroului Politic, a lucrat cu Luximin, au avut relații intime. A fost anchetată în timpul Marii Terori, a scăpat de arestare și deportare, apoi, din câte știu în urma intervenției Anei la Dimitrov și Manuilski, a fost „reabilitată”. Nu a existat nicio simpatie între Ana și Vanda, dar cred că era un respect și poate grațitudinea Vandei.

Din altă generație decât părinții mei pe care Vanda i-a privit ca pe propriii copii. În felul ei, și Ana. Tata, basarabean din Soroca, își pierduse brațul drept în Spania. Mama, studentă la medicină, fusese infirmieră în Brigăzile Internaționale. Eu am crescut mergând în vizită la tanti Vanda. Locuia pe Bulevardul Jdanov, actualul Primăverii. Nu s-a căsătorit, locuia împreună cu fiul adoptat în timpul secetei, Ionel. A fost elev la Școala Rusă (actualul Colegiu „Tudor Vianu” de pe strada Arhitect Mincu), din București. În 1971, la semicentenarul PCR, Vanda a fost făcută Erou al Muncii Socialiste. Îmi amintesc că într-o seară am conversat cu ea despre Rosa Luxemburg. Nu se cunoscuseră, dar avea amintiri legate de importanți comuniști germani. Eu citisem cartea Margaretei Buber Neumann, dar nu conștientizasem cât de influentă fusese Vanda cândva în aparatul Cominternului. Tot pe linia Comintern, voi menționa și marea iubire dintre Ana și Eugen Fried. Am aici cartea lui Annie Kriegel și Stéphane Courtois *Le grand secret du PCF*. Ana simboliza în ochii lui Dej Vestul marxist internaționalist și Moscova leninist-cominternistă. În acest sens citesc eu propunerea din 1947 făcută către Stalin prin Vișinski de a o trimite la Paris ca reprezentantă a României în Comitetul Internațional al Femeilor. Ana fusese acolo în 1945, se văzuse cu Aurore Thorez, soția lui Fried și cea care a crescut-o pe Marie (Mașa). Întâlnirea a fost în trio: Ana, Aurore, Dolores Ibarruri (Pasionaria). Dețin informația de la sora mamei mele, Cristina Luca Boico.

Acest roman este o cronică a unei dezamăgiri târzii. Una mută. Când a citit Raportul Secret al lui Nikita Hrușciov, Ana Pauker a descoperit confirmarea a tot ceea ce stocase în propriul subconștient. Îndoielile fuseseră legitime, dar Cauza justifica supunerea *perinde ac cadaver*. Nu-și îngăduia nici măcar în acel moment crucial luxul de a lăsa să revină ceea ce fusese refutat. Pentru ea, ca și pentru atâția militanți ai religiei politice staliniste, Partidul avea întotdeauna dreptate.

Washington, DC
1 februarie 2025

Motto:

„Lumea este tot ce se petrece.

Lumea este totalitatea faptelor, nu a obiectelor.

Lumea este determinată de fapte, respectiv prin toate faptele.

Căci totalitatea faptelor determină ce se petrece și, de asemenea, tot ce nu se petrece.

Faptele în spațiul logic constituie lumea.

Lumea se divide în fapte.” *

„Masa este o apariție care, pe cât de enigmatică, pe atât de universală, se află dintr-o dată acolo unde înainte nu era nimic. Câțiva oameni, mai puțini, ar fi putut sta liniștiți împreună; cinci sau zece sau doisprezece nu mai pot. Nimic nu este anunțat, nimic nu este așteptat. Dintr-o dată totul este negru de oameni.” **

---

* Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Editura Humanitas, 1991.

** Elias Canetti, *Masele și puterea*, Editura Nemira, 2009.

Partea I

București, 27 ianuarie 1956

Bulevardul se întinde negru ca un tunel care înghite orașul. Îl soarbe, ca o gaură neagră. Felinare răzlețe. Ger de crapă pietrele, aerul se deșiră pârâind. Liniștea adâncă a unei seri de ianuarie. Sticla becurilor pocnește din cauza frigului, iar lumina e înghițită pe dată de întuneric. Becurile se sparg din cauza gerului sau se ard pur și simplu, rămân așa o perioadă bună de timp, mici găuri negre de-a lungul străzilor înghițind oameni în întuneric. O vreme nu sunt înlocuite cu altele, trec și luni de zile până când becurile arse sunt desfiletate și înlocuite cu altele. Întunericul este necesar, este politică de partid, directivele sunt clare. Becurile nu se schimbă în grabă, întunericul e obligatoriu mai ales pe străzile unde locuiesc dușmani ai poporului*. Dușmani de clasă, de partid, ai poporului. Întunericul este o pânză de păianjen în care se pot prinde dușmanii poporului, ca-ntr-o capcană. Hârșt. Oricine poate fi dușman al poporului. Oricine poate deveni un astfel de dușman. Deviaționiștii trebuie depistați și prinși din fașă, să nu apuce să împrăștie otravă, pentru că ei sunt cei care produc fisuri care mai apoi crapă, cratere înghițindu-i pe tovarăși, iar de acolo nu mai este scăpare. Agenții de securitate sunt cu ochii pe deviaționiști. Vigilența e sarcină de partid. *Rabota na sebea*. Munca dusă cu sine însuși. Să nu uităm, tovarăși. *Rabota na sebea*. Fiecare să înceapă cu sine însuși. Nimic

---

* În anii '50, becurile din București se stricau foarte repede și dura luni întregi pentru a fi înlocuite. Atunci când Ana Pauker și familia ei s-au mutat pe strada Robert Koch nr. 3 a fost montat un felinar chiar în fața casei, iar dacă becul se strica în cel mult două ore era înlocuit.

nu poate fi lăsat la întâmplare. Prelucrarea începe cu sine însuși, vigilența, cu sine însuși pentru că fiecare își poate fi sieși propriul dușman. Îndoiala e erezie. Credința revoluționară este o muncă interioară și permanentă. Fără odihnă. Niciun răgaz. Revoluția e permanentă, tovarăși. *Rabota na sebea*. Orice gest, orice cuvânt, orice privire poate fi un capăt de acuzare. Vigilenți, tovarăși.

Agenții trebuie să fie una cu întunericul, parte a întunericului, să se confunde cu întunericul. Nicio mișcare nu scapă Partidului, orice umbră care se ascunde de ochiul vigilent poate deveni un pericol, o amenințare la adresa cuceririlor revoluționare. Umbre care se strecoară în întunericul nopții încercând să fugă, să se furișeze, să se ascundă, să se fofileze, nimeni nu scapă ochiului vigilent al Partidului. În țesătura asta, ochiurile sunt atât de strânse încât e greu să te streкори și să aluneci printre celelalte ochiuri vigilente pentru a scăpa și a nu fi văzut. Dacă stai la pândă în liniște, în nemișcare, nuanțele întunericului se văluiesc ca niște ape. Silueta fugarului furișându-se tiptil, una cu negrul nopții, furișându-se în întunericul dens, greu și apăsător, dar oricât ar dori să se folosească de întuneric ca de un camuflaj, fugarul va fi prins ca într-o gheară de brațul lung al Partidului. Iernile sunt grele ca de metal, ca de oțel, ca pietrele de mormânt. Fie că stau la pândă în automobile negre ca tăciunile, fie mașinile sunt parcate la vedere, dacă agenții aleg să fie văzuți este pentru ca toți cetățenii Republicii Populare Române, orice tovarăș, cu atât mai mult cei care uneltesc împotriva orânduiri, să știe că lațul se strânge în jurul dușmanilor poporului. Nu există scăpare. Nu există milă.

Bulevardul e negru, tăcut. Rar trec mașini, năluciri care se pierd înghițite de întuneric. O Pobeda neagră trece în viteză pe bulevardul pustiu pe lângă monumentul închinat soldatului sovietic. Steagul soldatului uriaș flutură în aerul rece al nopții, iar de la nivelul privirii soldatului de piatră, bulevardul se întinde prelung până hăt departe înghițit de întuneric. Soldatul sovietic are orașul sub pază. Șuieră aerul rece. Palele de ger sunt săgeți care vin de departe hăt,

tocmai din URSS, dar soldatul e aici ca o santinelă și nu va pleca mult timp de acum înainte. Mașina trece în viteză prin dreptul statuii. Santinela privește în urma automobilului negru care dispare ca o fantomă topindu-se în întunericul nopții. Soldatul sovietic supraveghează vigilent și neobosit orașul mut. Prinsă între stâlpii de-o parte și de alta ai bulevardului, o pânză pe care scrie *Trăiască Republica Populară Română*. Curenții de aer fac pânza să tremure. Soldatul privește atent bulevardul care străbate orașul pustiu. Cetățenii nu se aventurează la ore târzii pe străzile orașului. Gerul șuieră, soldatul sovietic șuieră și el de îngheață sângele în vene.

Din bulevard, Pobeda intră pe o stradă, apoi pe alta, are țintă precisă. Mașina pătrunde pe mica stradă dr. Robert Koch, întunecată, cu felinare răsfirate de o parte și de alta, unele se aprind și se sting, altele luminează întunericul dens de ianuarie. Strada arată fantomatică străbătută de dâre de lumină înghețată de frig. Felinare cu becuri arse, în întuneric, soldați vigilenți de strajă. Farurile mașinii luminează drumul acoperit de zăpadă bătătorită și înghețată, roțile rulează, zăpada scrâșnește, crapă sub cauciucuri, mașina alunecă pe stradă. La numărul 3, locuiește Ana Pauker împreună cu familia ei. Cu atât mai mult unele felinare pot să rămână în întuneric o vreme, dar niciodată cel din fața casei. Clădirea în care locuiește obiectivul de securitate Ana Pauker trebuie să fie bine luminată pe timpul nopții pentru că dușmanii poporului, de clasă și ai Partidului, se pot furișa, chiar dacă și locurile întunecoase pot fi numai bune ca puncte de observație pentru agenții de Securitate. Deviaționista Ana Pauker, dușmancă a Partidului și a poporului, jidanca, cățeaua, otreapa, este supravegheată în domiciliul ei obligatoriu stabilit de secretarul general al Partidului Muncitoresc Român, Gheorghe Gheorghiu-Dej, încă de la eliberarea ei în anul 1953, atunci când a scăpat ca prin urechile acului de glonțul în cap pentru că Generalissimul Iosif Vissarionovici Stalin a crăpat la Moscova, pe canapeaua lui din biroul de la Kremlin, iar telefonul lui Viaceslav Molotov, membru în Sovietul

Suprem, prim-vicepremier al URSS, președinte al Comisarilor Poporului și membru în Biroul Politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a scăpat-o de pușcărie și de o moarte brutală. Ana Pauker știe că este supravegheată și agenții de Securitate știu că ea știe. Vigilența este armă a Revoluției permanente, iar lipsa de vigilență lasă drum liber pentru dușmanul care se insinuează în rândurile clasei muncitoare să amenințe și să distrugă cuceririle revoluționare. Oricine poate deveni dușman al poporului. Cu atât mai mult Ana Pauker. Ea nu poate deveni, ea este dușman al poporului, dușman de clasă. Dușman al Partidului. Zăpada înghețată pârâie sub greutatea roților, automobilul parchează în fața casei Anei Pauker. Claxonează scurt.

Ușa mașinii se deschide, șoferul iese greoi, se aud pașii lui presând în mișcare zăpada înghețată. Bărbatul scoate aburi pe gură, palton de stofă cu guler de blană, o pălărie, se uită rapid la fereastra casei lângă care a parcat. O mână trage ușor draperia, chipul întunecat al unei femei căreia nu i se disting trăsăturile, o privire spre mașina parcată. Un scurt contact vizual între femeie și șofer. Femeia dispăre din cadrul ferestrei. O dungă subțire de lumină rămâne între draperiile întunecate. Becul din fața casei înfipt în felinar luminează puternic fereastra, intrarea și trotuarul. Zăpada strălucește în baia de lumină. Becul felinarului din fața casei este asigurat permanent, nu ajunge să stea ars mai mult de un ceas și este înlocuit rapid, în vreme ce alte felinare cu becurile arse pot rămâne strategic în întuneric, fie aici pe stradă, fie oriunde în oraș. Agenții supraveghează și acest felinar, nu doar casa, să nu fie lipsit prea mult timp de lumină astfel încât să scape supravegherii orice detaliu. Condiția însăși a supravegherii, nimic să nu scape ochiului vigilent al Partidului. Întunericul e o problemă de stat și de Partid, absența sau prezența întunericului, pentru că orice poate deveni o problemă de Partid și de securitate. Totul este sub control. Ușa de la intrare a casei este obiectiv de securitate și trebuie să fie mereu

luminată. Cine intră, cine iese. Rapoartele de supraveghere sunt esențiale pentru munca de partid și de securitate, se notează totul, orice informație poate fi folosită la un moment dat, poate deveni un capăt de dovadă.

Bărbatul are trăsăturile ferme, maxilare puternice, ochii lui pătrunzători fixează strada, în sus, în jos, nu e nimeni. Privirea lui exersată i-ar zări și pe agenții plantați în întuneric și lumina palmată a țigărilor, dacă ar fi, acum însă e doar mașina de supraveghere de peste drum. Bărbatul a cercetat strada din reflex profesional, deși știe că astăzi este doar el și mașina de supraveghere pe strada Robert Koch. Și-a exersat privirea pentru a vedea ce camuflează întunericul, pe agenții care cred că se ascund perfect în întuneric, una cu întunericul, că o țigară palmată nu se vede, și știi desigur cum să o dosească aproape cu totul, doar că el are ochiul perfect antrenat. Peste drum, mașina de supraveghere, în interiorul ei, siluetele agenților se profilează învăluți în fumul țigărilor, jarul aprins dă chipurilor o înfățișare ciudată. Șoferul Anei Pauker, agent de securitate pe numele lui Sîrbu, s-a asigurat că totul e în regulă pe strada celei care are domiciliu obligatoriu. Ana Pauker nu iese nesupravegheată niciunde, scurte vizite la spital sau la Editura Politică, dar în rest nu merge niciunde în public. Nu vizitează pe nimeni și aproape nimeni nu mai are curajul să îi mai calce pragul. Regulile domiciliului obligatoriu sunt stricte, mai ales pentru dușmanca lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker.

Totul este în ordine pe strada Dr. Robert Koch nr. 3, imobilul unde locuiește obiectivul de securitate Ana Pauker. Gerul îi strânge pielea feței lui Sîrbu, își afundă gura în fularul care îi înconjoară gâtul. Pe gulerul de blană al paltonului strălucesc mici bucăți de gheață, ca roua înghețată. Trânțește ușa mașinii. Are mâini puternice pe care și le îndeasă în mănuși, i se aud pașii pe zăpada care pârâie sub greutatea staturii lui înalte. Împinge poarta care e întredeschisă, câțiva pași până la trepte, abia se apropie că ușa de la intrare se deschide înainte ca el să apuce să urce treptele. Ana Pauker,

65 de ani, poartă o haină de astrahan neagră și o căciulă la fel, peste părul cenușiu. Iese ezitant din clădire. Se salută din cap unul pe altul. Sîrbu face stînga împrejur și coboară, așteptînd-o totuși să se deplaseze în siguranță pe treptele înghețate. Pe Ana Pauker, frigul o nemulțumește, dar nu o sperie. Aruncă o privire spre becul care strălucește puternic și a cărui intensitate o deranjează. Privirea ei e rece, ca de gheață. Chipul, imobil. Lumina puternică a becului e aproape albă și îi pare ca o lampă de interogatoriu într-o încăpere de anchetă, gîndul ăsta îi trece prin cap o fracțiune de secundă. Nu uită lumina fierbinte care îi ardea privirea în camera de anchetă. Cum ar putea uita? Mai ales azi, ziua în care iese în public pentru prima oară de când a fost eliberată din închisoare, în 1953. Agenții din mașina de supraveghere de peste drum sunt parte din lumină, lipiți de cercul intens și aproape alb de lumină. Un rictus în colțul gurii Anei Pauker, privirea rece de agent al lui Sîrbu se transformă într-un zîmbet rigid la vederea acestei femei, cândva unul dintre cei mai importanți lideri comuniști. Pe Ana Pauker însă nu o păcălește unul ca Sîrbu. Toți sunt niște mucoși. Mucoșii. Ar putea să îi fie mamă. A mâncat pe pâine spionajul, sabotajul, munca în subteranele Mișcării comuniste. Revoluția și războiul. Istoria însăși.

Dincolo de cercul de lumină, curtea e întunecată, iar dincolo de poartă, strada brăzdată de felinare aprinse. Unele sunt puternice, altele răspîndesc o lumină chioară, ca o pânză deșirată, pîlpîind, aprinzîndu-se, stingîndu-se. Strada asta, în ambele direcții, e un tunel, te poate înghiți din ambele capete, fără scăpare, să te soarbă cu totul. Sîrbu o salută militaros și îi întinde brațul ajutînd-o să coboare. Ana Pauker pufăie pe nas nemulțumită de faptul că trebuie să se sprijine de Sîrbu. O lopată e sprijinită de perete, a fost folosită peste zi pentru a curăți zăpada din jurul intrării, dar a nins toată ziua, așa că nu poți să fi sigur de nimic. Femeia coboară, urmîndu-l pe bărbatul încotoșmănit în paltonul lui cu guler de blană. Palton bun, Sîrbu nu e un agent oarecare precum cei care stau zgribuliți în mașinile de supraveghere. I-a

văzut, au niște scoarțe pe ei, iar azi a nins toată ziua, zăpada s-a așezat pătură groasă peste tot. Spre seară, a dat gerul.

— N-au curățat zăpada peste tot.

— Am spus băieților, da' văd c-au uitat.

— Eh, nu-s așa de importantă. Alte treburi are țara acu', nu zăpada de la ușa Anei Pauker...

— Eh, nu spuneți așa, tovarășa...

Sîrbu e atent la mișcările Anei Pauker care se desprinde rapid de el odată ce ies pe poartă. Femeia se deplasează greoi spre mașină, Sîrbu ajunge în spatele Anei Pauker care e lângă portieră, pun amândoi mâna în același timp pe mâner deschizând ușa din spate a automobilului. Ana Pauker împinge încetișor, dar ferm, mâna lui Sîrbu făcând un gest cum că nu e nevoie să i se deschidă, se descurcă și singură. Ce-i cu gestul ăsta mic-burghez.

— Ei, asta-i bună...

Intră greoi în mașină, pufăie pe nas așezându-se nemulțumită pe bancheta din spate. Oftează. Sîrbu închide după Ana Pauker, ocolește automobilul, deschide ușa și intră la volan. Ambalează motorul cald care pornește din prima, altfel, pe gerul ăsta, sigur ar fi tușit din măruntaie. Pobeda demarează de pe loc, roțile alunecă încet pe gheața scrâșnind sub greutatea automobilului sovietic. Bărbatul mai aruncă o privire rapidă și spre mașina de supraveghere staționată peste drum de clădire. Nu e țipenie de om pe stradă, doar cei care veghează, cei care au dreptul să fie pe străzi la ore târzii.

În mișcarea automobilului, Ana Pauker mai apucă să îi zărească pe agenții care fumează în mașină. Jarul țigărilor se aprinde intermitent. Or avea pături pe genunchi, geamurile sunt aburite, sigur dărdâie acolo în spațiul mic al mașinii, doar au stat toată ziua în fața casei. Uneori, tot timpul este o mașină în stradă, zi-noapte,